

אור אלהנ

בסייעתא דשמיא

פרשת בראשית

ויל עי קהילת 'זכרון יחיאל' רחוב שאול המלך 2/ ירושלים
בנשיאות מירני הגה"צ רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א
פתגמין קדישין שנשמעו ממעיינותיו של רבינו שליט"א

עובדא רבא

כל מה שאדם עושה, בין אם טוב ובין אם רע,
לעצמו הוא עושה

כשהוא יושב מבודד בארמון המלכות, מוקף בשריו וביועציו, אין המלך יכול לדעת בדיוק מה נעשה בקרב המון העם, מה חושבים האנשים תושבי מדינתו, מה הם מבקשים, מה הם דעותיהם על המלך, מה הם תלונותיהם? וכו'. לפיכך, עשה אחד המלכים מעשה שכזה: מפעם לפעם היה פושט את בגדי מלכותו ובמקומם לבש על גופו בגדים פשוטים, וכך שנראה הוא ככל האדם, יצא מהארמון לסייר בחוצות עיר הבירה, או אז יכול לראות מקרוב, ובלא כל מחיצות, את האזרחים, ואכן, המלך עקב אחר אורחות חייהם, מנהגיהם, ובחן את כל מעשיהם. תשומת לב מיוחדת הקדיש המלך, אשר היה לבוש בבגדי אורח פשוט, לקבצנים היושבים בכיכר השוק. כדרכם של העוברים והשבים, השליך אף הוא לעברם מטבעות, והאזין בקשב רב למילות הברכה והתודה שהעיתירו הקבצנים על ראשו. רק אחד הקבצנים היה שונה מכל חבריו, כשהוא קיבל את המטבע, לא השיב במילות תודה, אף לא ברך את הנותן, ורק משפט אחד היה שגור תמיד על פיו: "כל מה שאדם עושה בין אם טוב ובין אם רע, לעצמו הוא עושה". כך היה אומר העני בכל פעם ששלשל המלך מטבע לתוך ידו המושטת של המלך המחופש.

בתחילה האזין המלך למשפט זה ברוח טובה. סבור היה כי העני אינו אלא חומד לו לצון, אך, כשעברו ימים רבים, ובכל פעם שהיה המלך בא לכיכר השוק והיה נותן לעני נדבה, ונענה באותו משפט. החל הדבר לקומם את המלך. ואמר לעצמו: כיצד מעיז העני להשיב על נדבה שנותנים לו במילות עלבון שכאלה? זוהי פשוט כפיית טובה. כעסו של המלך על אותו קבצן חוצפן הלך וגבר, עד אשר באחד הימים כששוב נתן לו מטבע ושוב נענה במשפט הידוע, גבר כעסו מאד, וגמר אומר להרוג את האיש הקבצן.

מה עשה? שוב התחפש המלך ויצא לכיכר השוק, שם שלף מכיסו מטבעות רבים, והחל משליכם לתוך תיבותיהם של כל הקבצנים אשר ישבו שם. והללו, שמחו לקראתו והרעיפו עליו דברי תודה וברכה. כשהגיע המלך אל מקום מושבו של אותו קבצן ידוע, עצר כדי רגע ונעץ בו מבט נוקב: "ראוי אתה לנדבה הגונה" הפטיר בפנים שוחקות, הנה קח לך מאכל טעים, בטוח אני שתתענג עליו". והמלך הגיש לו תרנגולת מפוטמת, צלזליה היטב, שריחה הטוב הולך למרחוק. הקבצן המופתע פער את עינו לרווחה, אכן, מאכל כה טעים לא אכל מעודו, ומה משתוקק הוא לטעום ממנו, ואולם, בתוך לבו עלה חשש, אולי חומד לו האיש שלפניו לצון, וכלל אינו מתכוון לתת לו את המאכל הערב. ראה המלך המחופש כי הקבצן מהסס, אמר לו: "קח, שלך היא התרנגולת" והגיש לו את העוף הצלוי. בהתלהבות רבה הושיט העני את ידיו ולקח את התרנגולת מידי המלך המחופש. מסביבו התקהלו חבריו הקבצנים. ניחוח המעדן עלה באפיהם, ומבלי

פרפראות לחכמה

ביאור העניין דשב"ק וכל המועדים המה זכרון ליציאת מצרים

ויכולו השמים והארץ וכל צבאם (ב', א')

בפרשת אמור (כ"ג, ב'-ג') כתיב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש, אלה הם מועדי, ששת ימים תעשה מלאכה, ובימים השביעי שבת שבתון, מקרא קדש, כל מלאכה לא תעשו, שבת היא לה' בכל מושבותיכם. ואח"כ הובא בכתוב הימים טובים של כל השנה (שם כ"ג, א'-מ"ד). והק' רש"י (שם כ"ג, ג') מה ענין שבת אצל מועדות, ללמדך שכל המחלל את המועדות, מעלין עליו כאילו חלל את השבתות, וכל המקיים את המועדות, מעלין עליו כאילו קיים את השבתות, והיא דברי ספרא (פרשת אמור פרשה ט' ס"ק ז'). והכלי יקר (שם כ"ג, ד') מביא טעם אחר למה כתב פרשת שבת אצל מועדות.

ולעני' נראה לומר עוד טעם, דכל הימים טובים ושבת, כל אלו הם זכרון ליציאת מצרים, ולכן נקט כולוהו בחדא מחתא. ואבאר דבריי, בעשרת הדברות במשנה תורה (דברים ה', ט"ז) כתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם, ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן צוה ה' אלקיך לעשות את יום השבת. והרמב"ן מפרש (שם) שיציאת מצרים מורה על אלו' קדמון - ואם יעלה בלבך ספק על השבת, המורה על החדוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהיא לך לראיה ולזכר, והשבת זכר ליציאת מצרים, ויציאת מצרים זכר לשבת (הובא בטור או"ח סימן רע"א). היוצא מדבריו טע' יציאת מצרים באים לאמונה שהקב"ה ברא את העולם בששת ימים ונח ביום השביעי, ולכן צריכים לשמור שבת. ולכן חג הפסח סכתוב אחרי השבת (ויקרא כ"ג, ד'-ה') הוא לזכר יציאת מצרים ביום זה, כמבואר בפרשת בא (שמות י"ב, י"ד-ט"ז), וכמו שאומרים בתפלה (יו"ט של פסח, ומוסף של חול המועד) "זאת לנו ה' אלקינו באהבה, מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון, את יום חג המצות הזה, מקרא קודש זכר ליציאת מצרים". קצירת העומר שהיה ביום ט"ז ניסן (שם כ"ג, י"א, רמב"ם תמידיו ומוספין פרק ז' הלכה ג'), מאכלות אסורות פרק י' הלכה ד', שו"ע יו"ד סימן רצ"ג סעיף י'), וספירת העומר סכתוב אח"כ (שם כ"ג, ט"ז-כ"ב) כתב הספורנו (שם כ"ג, ח') דהתחיל דיבור חג השבועות מן העומר, כי מאז מתחיל קציר בעומר, וספירת השבועות, שהם מענין חג, הנקרא חג הקציר וחג השבועות (עכ"ל), לכן לא צריכים זאת זכר ליציאת מצרים, כיון שמקושר הוא לשבועות. חג השבועות סכתוב אח"כ (כ"ג, ט"ז-כ"ב) יש לזה שייכות ליציאת מצרים, כדכתיב בפרשת שמות (ג', י"ב) דהקב"ה אמר למשה "זה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים, תעבדון את האלקים על ההר הזה". ובר מן דין אומרים בתפלה ובקידוש של שבועות "מקרא קודש זכר ליציאת מצרים". והטעם הוא כדברי רש"י בבריאת העולם (בראשית א', י"ג) "יום הששי", הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר "יום הששי", כולם תלויים ועומדים - עד יום הששי, הוא ששי בסיון, המוכן למתן תורה, שביום ו' סיון שקיבלו ישראל התורה, נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאילו נברא העולם עתה, וזהו "יום הששי" בה"א שאותו יום ו' בסיון (עכ"ל).

נמצא ריש כאן חוט המשולש, שבת היא עדות לבריאת העולם, ויציאת מצרים היא עדות שהקב"ה ברא את העולם (רמב"ן הג"ל), ובשבועות נתחזק בריאת העולם, דכל העולם נברא אך ורק בשביל ישראל שיקבלו את התורה על הר סיני, ואין יודעים שהקב"ה ברא העולם על ידי יציאת מצרים. ראש השנה סכתוב אח"כ (ויקרא כ"ג, כ"ג - כ"ה) ג"כ שייך ליציאת מצרים, כמו שאומרים בתפלה ובקידוש "יום תרועה מקרא קודש זכר ליציאת מצרים". ולפי דברי הרמב"ן (הג"ל) טע' יציאת מצרים באים לאמונה, שהקב"ה ברא את העולם בששת ימים, ברור ששייך שפיר זכרון ליציאת מצרים בראשון השנה, כיון שהשבת זכר ליציאת מצרים, ויציאת מצרים זכר לשבת. יום הכיפורים סכתוב אח"כ (שם כ"ג, כ"ז) - ל"ב) ג"כ שייך ליציאת מצרים, כמו שאומרים בתפלה "יום הכפורים הזה למחילה ולטליה ולכפרה, ולמחול בו את כל עונותינו מקרא קודש זכר ליציאת מצרים" (והשייכות של יציאת מצרים ליום כיפורים ביארתי בארוכה במקום אחר). חג הסוכות סכתוב אח"כ (שם כ"ג, ל"ג - מ"ד) כתב להדיא הטעם (שם כ"ג, מ"ג) "למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", וכן אומרים בתפלה ובקידוש "את יום חג הסוכות הזה, מקרא קודש זכר ליציאת מצרים". היוצא מכל זה שכל המועדים אלו, יש לזה שייכות ליציאת מצרים, וכיון שגם שבת היא זכר ליציאת מצרים, ולכן נכלל שבת בחדא מחתא עם מועדי ה', כיון שכולם הם זכר ליציאת מצרים.

רק צריכים להבין מה שייך שמחת תורה ליציאת מצרים, דבשלמא פסח יום האחרון הוא שביעי של פסח (סוטה דף י"ב ע"ב, רש"י שמות י"ד, ה'), ואז נכנסו לים ואמרו שירה (שמות ט"ז, א'-כ"א). אבל סוכות כתיב (ויקרא כ"ג, ל"ז) שבעת ימים תקריבו אשה לה', ביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם, והקרבנות אשה לה' עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשה. ורש"י הסבירו, כמלך שזימן את בניו

לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמנו להפטר, אמר בניי בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם. ויום זה הוא אצלנו בארץ ישראל שמחת תורה, וצריך להבין הקשר ליציאת מצרים דגם בחג זה אומרים בקידוש ובתפלות וזכר ליציאת מצרים. רק הטעם של שמחת תורה כתב הרמ"א (סימן תרס"ט) וקורין יום טוב האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה. והנה וראה בדעת זקנים מבעלי התוספות (במדבר כ"ה, כ"ה) שכתב, מן הראוי היה להיות חג העצרת (שמיני של סוכות) חמשים יום אחר סוכות, כמו ששבועות חמשים יום אחר הפסח, אלא שאחר הפסח באין ימי הקיץ, ואין טורח לעלות לרגל, אבל אחר סוכות באין ימי הגשמים, והיה טורח לעלות, לפיכך קבעו יתברך מיד אחר סוכות (והוא פסיקתא דרב כהנא פסקא ל' ד"ה ביום השמיני, מדרש רבה שיר השירים פרשה ז' פסוק י"ב ס"ק ב', מדרש תנחומא פרשת פנחס סימן ט"ו, ילקוט שמעוני פרשת פנחס רמז תשפ"ב). ולפי זה מובן, כמו ששבועות הוא זכר ליציאת מצרים, דכל בריאת העולם היה בשביל קבלת התורה, וכל יציאת מצרים היה בשביל קבלת התורה. ולכן כיון שאנו שמחים בסיום התורה, שפיר מזכירים זכר ליציאת מצרים.

ובזה אפשר לבאר דברי הגמ' (ר"ה דף ד' ע"ב) שמיני רגל בפני עצמו, לענין פזר קשב (פייס) זמן, רגל, קרבן, שיר, ברכה, רש"י שם), אבל לענין תשלומים, דברי הכל תשלומין דראשון הוא. דחג שמחת תורה הוא רגל בפני עצמו, לענין פזר קשב, ושנים מהם הוא "רגל זמן" דאומרים שהחינו כאילו הגיע יום טוב חדש, והוא למעשה רגל בפני עצמו. שאין שם חג הסוכות עליו (רש"י יומא דף ג' ע"א) היינו שחג זה אין לזה קשר לחג הסוכות, ששם הטעם משום ענני כבוד שיצאנו מצרים, וכאן הטעם משום שמחת תורה שסיימנו התורה ומתחילים מחדש, אבל לענין תשלומין, דברי הכל תשלומין דראשון, כיון דסוף כל סוף שניהם הם זכר ליציאת מצרים, דחג הסוכות הוא משום ענני כבוד, כדכתיב (ויקרא כ"ג, מ"ג) למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאם ממצרים, וגם חג זה הוא זכר ליציאת מצרים, כיון שכל זה שיצאנו ממצרים הוא בשביל (שמות ג', י"ב) "בהוציא את העם ממצרים, תעבדון את האלקים על ההר הזה", לכן הם תשלומין דראשון הם.

* * *

טעמא דמילתא שאין מתחילין פרשת בראשית בראש השנה

כתב הלבוש (סימן תקפ"א סעיף א') דאין מתחילין לקרות פרשת בראשית ביום ראש השנה, שכן היה ראוי לקרות פרשת בראשית בראש השנה, דהא קי"ל (ר"ה דף י' ע"ב) בתשרי נברא העולם, דהיינו ביום ראש השנה התחילה הבריאה, והיה ראוי מפני זה לקרות בו פרשת בראשית, מ"מ אין קורין אותו כדי שלא ירגיש השטן ויאמר ודאי שהוא ראש השנה, הואיל ומתחילין בו את התורה, והוא יום ראשון שנברא בו העולם, וגם בשבת שאחריו אין מתחילין, דהואיל ואידחי התחלת התורה מראש השנה, אידחי עד כלות כל ימי הימים טובים, דהיינו עד שמחת תורה, לפי שמאז והלאה יכולין לקרות הפרשיות זו אחר זו בלי הפסק, מה שלא היה כן אם היו מתחילין בשבת שאחר ראש השנה, שהיו צריכים להפסיק לפעמים פרשיות שלה, יום טוב, יום כיפור וסוכות. וכתב (שם סימן תרס"ט סעיף י') ומה שמסיימין ומתחילין התורה ביום אחרון דסוכות, ולא בראש השנה, שהוא יום ראשון מן השנה, הוא ג"כ להטעות את השטן, שלא ידע מתי יהיה ראש השנה, שהוא יום הדין ולא יקטר על ישראל (כמו שנתבאר בסימן תקפ"א סעיף א'), וכיון שנדחה הסיום וההתחלה מיום ראש השנה, דהוה עד כלות כל הימים טובים, כדי שלא יצטרכו להפסיק בפרשיות של היום טוב (עכ"ל). ומקור טעם זה הובא במנהגים מהר"ק (סימן א' הג"ה), מהר"ל (מנהגים), הוצאת מכון ירושלים, הלכות ימים נוראים סימן ד' דף ר"ס) וז"ל: וכן מה שמתחילין התורה בבראשית בשמחת התורה, מטעם זה שלא יכוין מתי תחילת השנה ולא יקטר. וכ"ה במנהגים מהר"א טירנא (מנהגים של ר"ה אלול דף י"ח ע"ב) וכתב שלא יבין השטן אם ראשית השנה או אחרית השנה.

ואני עומד ומשתאה בזה רבות בשנים, דהאין יתכן שבכל שנה ושנה חוזר הדבר לקדמותו, וכי השטן לא זוכר משנים קדמוניות (וראה בספרי מועדי קדשיך ראש השנה מאמר עירבוב שטן שהארכנו בעוד ו' דברים דאנו נמנעים כדי לערבב השטן). והנה התירוץ הפשוט הוא, כיון דאמרין בגמ' (ב"ב דף ט"ז ע"א) אמר ריש לקיש הוא שטן, הוא יצר הרע, וכן הוא בזהר (חלק א' השמטות סימן ט"ז, דף רנ"ה ע"א), ואיתא במדרש רבה (קהלת פרשה ד' ס"ק י"ג) מלך זקן וכסיל, זה יצר הרע (וכן הוא בזהר חלק א' פרשת וישב דף קע"ט ע"ב), וכיון שחשטן הוא כסיל, מתנהג ככסיל, ושוכח כל שנה מה שהיה בשנה שעברה, ולכן שפיר מתנהגים בכל הדברים הנ"ל כדי לערבב השטן, שלא ידע מתי ראש השנה, כיון דסוף כל סוף מירי מכסיל.

עוד אפשר למימר, והוא העיקר, ואקדים דברי רגל מוחנה אפרים (פרשת בא ד"ה למה) וז"ל: וכמו ששמעתי מן אדוני אבי זקני (הבעש"ט הק') נ"ע וזל"ה, שאמר פעם אחד בחודש ניסן, להרב המגיד המפורסם מטורשטין (הוא הרב המגיד הגדול, מורינו הרב דוב בער ז"ל, המגיד ממעזריטש), עתה העת שצריכים להתפלל, כי באחד בניסן ראש השנה למלכים (ר"ה דף ב' ע"א), ואז נתמנה בו כל השרים ושלטונים שבעולם, ולעת עתה נתמנו שרים לא טובים, ועתה הוא העת להתפלל, ע"כ שמעתי מפיו הקדוש (הובא בבעל שם טוב עה"ת פרשת בא ס"ק ג'). וכתב בהקדמה לספר לקוטי אמרים וז"ל: שמעתי מפיו הקדוש ממש (של המגיד ממעזריטש) שהבעל שם טוב וזל"ה - הראה לו - כמה שמות מלאכים, ואמר לי ממש, שעי"י שמות אלו ידע הבעש"ט בכל חודש ניסן בכל שנה ושנה, איזה ממונים ממנים על העולם, בכדי לידע איך להתנהג עמו, - ושאלתי אותו למה בראש חודש ניסן, והשיב מפני שהוא ראש השנה למלכים (הובא בבעש"ט עה"ת פרשת בא ס"ק ג', שומר אמונים מבוא השער פרק י'). וכ"ה בעבודת ישראל (שבועות ד"ה ועתה) וז"ל: שמעתי שהריב"ש הקדוש אמר כשהגיע ראש חודש ניסן שהוא ראש השנה למלכים (ר"ה דף ב' ע"א), הושיב כל מלאך על כנו, וכשראה מלאך אחד שלא ישר בעיניו, היה ממנה אחר תחתיו (עכ"ל). היוצא מכל זה, שבכל חודש ניסן נתמנה שרים חדשים למעלה בשמים, וכיון שאיתא בפירק דרבי אליעזר (פרק י"ג) ד"הסימ' השר הגדול שבשמים" ולכן כיון שנקרא שר, נמצא שבכל חודש ניסן מחליפים שטן חדש, ולכן באמת הוא לא יודע מנהגן של ישראל, ובכל שנה ושנה מעלימים ממנו מתי ראש השנה, כדי שלא יקטר על ישראל, אמן ואמן.

להסתיר את קנאתם הביטו אל חברים בר המזל. ואז שמעו כולם את המשפט המפורסם והידוע יוצא שוב מפיו של הקבצן: "כל מה שאדם עושה בין אם טוב ובין אם רע, לעצמו הוא עושה". חמתו של המלך התלקחה בו מחדש, אולם בידעו שזו פעם אחרונה שיפגוש קבצן זה, הבליג ולא אמר מאומה, וכשחיוך קל על שפתיו פנה ולהלך לו לדרכו.

העני המאוסר הביט עדיין כלא מאמין על התרנגולת שבידו, ומלמל לעצמו: "אהה תרנגולת צלזליה.. מעדך מלכים ממש". מעדן שכזה אין זה יאה לאכול בכיכר השוק לעין כל. אלך לי הביתה, אפרוש מפה נקיה על השולחן, אוסיף כמה ירקות לצלחת, ואז אשב לי לאכול את התרנגולת הצלזליה והטעימה בשקט ובנחת. הוא קם ממקום מושבו, אחז את העוף כאילו היה אוצר יקר ערך, ופנה לביתו השחוח הניצב בפאתי העיר. רק הריח הערב שהותירה התרנגולת הצלזליה הזכיר ליושבי כיכר השוק באיזה אוצר זכה חברים. כפי שתכנן, ערך העני בביתו את השולחן לסעודה, ובמרכזו העמיד את התרנגולת השחוחה. זו התנוססה בכל תפארתה, וריחה מילא את כל חלל הבית. עוד רגע קט ויגש לסעודה הדשנה.

ואז... כשהתכוון לשבת ליד השולחן, נשמע מבחוץ קול הלמותן של פרוטות סוסים, מלווה בקול תרועה. ידע הקבצן: אלו הם צייד חצר המלוכה, השבים מן הציד ביער הסמוך, רגיל היה לשמוע את קולותיהם מפעם לפעם. כשגברו הקולות והלכו, הציץ האיש מבעד לחלון, והנה מה רואות עיניו? כל השיירה מתקרבת לכיוון ביתו, ובראש רוכב בן המלך, ניכר על פניו שהוא עייף ויגע עד מאד, נראה שמלאכת הציד קשתה עליו במיוחד הפעם.

אך מה לפמליה הנכבדת הזו ולביתו שלו, הדל והנידח? דומה שליבו החסיר פעימה אחת או שתיים מרוב פחד. עוד רגע, ונקישות רמות נשמעו בחלל הבית. הבאים התדפקו על הדלת, מיהר העני לפתוח את דלת ביתו, ועל הסף ניצבה כל הפמליה המלכותית, למראה הבאים נאלם בעל הבית דום. אך הללו לא המתינו להזמנתו, בן המלך מיהר להיכנס פנימה, וצנח מתנשם בכבדות על הכיסא הראשון שנזדמנה לו.

שליחו של הנסיך פנה אל בעל הבית ואמר: "הנסיך חש ברע, רעב הוא מאד ויש להגיש לו מיד דבר מאכל". וכי מה יגיש בעל הבית העני לאורח רם המעלה שפרץ לפתע למעונו? כמובן את התרנגולת הצלזליה שקיבל מהאיש רב החסד בכיכר השוק. חיש מהר הובא המעדן, והנסיך שרגיל היה במעדנים כאלה, לא התמהמה לרגע, ומיד החל לסעוד את לבו בתיאבון גובר והולך, הוא אכל ואכל עד כי מהתרנגולת הטעימה לא נותר אפילו פירור אחד.

החבורה כבר עמדה לקום ולצאת לדרך, כשלפתע החל הנסיך בן המלך לצרוח בקול רם: "הצילו! הצילו!" זעק והתפתל מכאבים. לא חלפו דקות רבות - והוא צנח ארצה ללא רוח חיים. "רוצח!" זעקו שומרי בן המלך המזועזעים, והתנפלו על בעל הבית, "הרעלת את בן המלך! אתה גרמת למותו!" הם תפסו את העני והביאו אותו למשפט לפני המלך. רועד מפחד בא העני לפני המלך, בודאי יצווה המלך להרגו מיד על כי הרעיל למות את בנו, חשב הקבצן המסכן. כשראה המלך מי עומד לפניו, התחלפה הבעת פניו הזועמות בתדהמה: הרי זהו אותו עני קבצן. לו הגיש הבוקר את התרנגולת המורעלת, הן המלך רצה להמיתו, ובחר להרעיל אותו בתרנגולת הצלזליה, בה טמן סם מוות, ביקש להמית את העני - והנה, בדרך זו גרם למות בנו אהובו. "שחררו את האיש" הורה המלך למשרתיו, ואל העני פנה ואמר: "אכן צדקת בדבריך: כל מה שהאדם עושה - בין אם רע ובין אם טוב - לעצמו הוא עושה".